

Psalm 73:28 – Wat is de beste weergave hier voor het Hebreeuwse ‘adonáai’?

Het Hebreeuwse woord dat algemeen wordt getranslitererd als **adonái**, eigenlijk is het **adonáai**, komt in de Hebreeuwse tekst heel wat keren in geschrifte voor en is dan een aanduiding van God; dat kan in combinatie met het tetragram (**JHWH**), of met **elohiém**, of met andere aanduidingen.

Daarnaast dient het in joodse kring als uitspraakvoorschrift voor het tetragram – dat staat dan dus los van de geschreven tekst. In dat geval wordt **adonáai** als een substituut voor de Godsnaam wordt gelezen, en krijgt **adonáai** ook de functie van een naam. Dat voorschrift is echter van een latere datum, zoals elders uiteengezet, en speelde geen rol ten tijde dat de tekst tot stand kwam.

Als terzijde, in Psalm 73:28, een van de verschillende voorbeelden, wordt het **adonáai** gevolgd door **JHWH**. In dat geval zegt het voorschrift dat men **JHWH** zou dienen te lezen als **elohiém** (‘God’) – twee keer **adonáai** achter elkaar werd als onjuist beschouwd. De vertalingen die het leesvoorschrift ook in geschrifte volgen, blijken een vergelijkbare herhaling toch te handhaven.

Maar men zou zich de vraag moeten stellen, hoe het zelfstandige **adonáai** (dus in de vorm zoals de Bijbelschrijver dat ook oorspronkelijk heeft genoteerd) zou moeten worden weergegeven. Ik zou die vraag willen bespreken aan de hand van een concreet voorbeeld, de bovengenoemde tekst, Psalm 73:28, waarvan hieronder de transliteratie en de woord-voor-woordvertaling - het woord **badonáai** is daarbij een samentrekking van **ba-** (‘in de’) en **adonáai**.

wa.aníé qir.vát elohiém lié Tóov
Sjaté **badonáai** JHWH mach".sié
I.sapéer kól-mal.achootéichaa

en ikzelf nadering van God voor mij goed
ik heb gezet/gesteld in de ‘Heer van mij’ JHWH mijn toevlucht
om te vertellen al uw aangelegenheden

‘Heer van mij’ is voorlopig de letterlijke weergave van **adonáai**.

Alvorens de tekst nader te beschouwen eerst een blik op de verschillende manieren waarop deze tekst is vertaald.

Statenvertaling:	Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen; ik zet mijn betrouwen op den Heere HEERE, om al Uw werken te vertellen.
Herziene Statenvertaling:	Maar wat mij betreft, het is voor mij goed dicht bij God te zijn. Ik neem mijn toevlucht tot de Heere HEERE, om al Uw werken te vertellen.
NBG:	maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te zijn, de Here HERE heb ik tot mijn toevlucht gesteld, en ik wil al uw werken vertellen.
NW:	Maar wat mij betreft, het naderen tot God is goed voor mij. In de Soevereine Heer Jehovah heb ik toevlucht gesteld, Om al uw werken bekend te maken.
Soncino Books of the Bible – The Psalms:	But as for me, the nearness of Gos is my good; I have made the Lord GOD my refuge, That I may tell of all Thy works.
A.C. Feuer - Tehillim:	But as for me, God’s closeness is my goodness, I have put my refuge in my Lord, HASHEM/ELOHIM, So that I may relate all of your mission.
Buber/Rosenzweig - Preisungen:	Ich aber, Gott nahn ist mir das Gute, In meinen Herrn, DICH, habe ich meine Bürgung gesetzt: All deine Arbeiten zu erzählen.
Gerhardt/van der Zeyde:	Mijn geluk – dat is Gods nabijheid, Mijn toevlucht weet ik bij de Heer, Moge ik zó heel uw handelen verhalen
Willibrordvertaling:	Mijn rijkdom is de nabijheid van God; tot de Heer GOD heb ik mijn toevlucht genomen. Van al uw werken zal ik getuigen.
Naardense Bijbel:	En ik: nabij God te zijn, is mij goed, ik heb als mijn toevlucht gesteld mijn Heer, de Ene, om te vertellen al uw werken!
NBV:	Bij God te zijn is mijn enig verlangen, mijn toevlucht vind ik bij God, de HEER. Van al uw daden zal ik verhalen.
NIV:	But as for me, it is good to be near God. I have made the Sovereign LORD my refuge; I will tell of all your deeds.
New Living Translation (NLT):	But as for me, how good it is to be near God! I have made the Sovereign LORD my shelter, and I will tell everyone about the wonderful things you do.
TLVG:	Voor mijzelf was het naderen tot God luist goed! Ik heb U, Jehovah, mijn Heer, tot mijn toevlucht gemaakt Om van al uw aangelegenheden te vertellen.

Er zijn natuurlijk heel wat verschillen te noteren; een enkele vertaling gaat er kennelijk van uit dat **JHWH** hier een latere toevoeging is en laten dat dus onvertaald. Verder zijn er ten aanzien van de weergave van het **adonáai** drie categorieën:

- A. ‘de Heer’ (in een aantal variaties) of ‘the Lord’ (in de meeste vertalingen),
- B. ‘the Sovereign’ (in de *NIV* en *NLT*) en ‘de Soevereine Heer’ (de *NW*),
- C. ‘mijn Heer’, ‘my Lord’ of ‘meinen Herrn’ (in de vertalingen: *A.C. Feuer – Tehillim*, *Buber/Rosenzweig – Preisungen*, *Naardense Bijbel* en *TLVG*).

Het betreffende woord is afgeleid van de werkwoordstam **dalet-waw-noen** (gedefinieerd als 'regeren, heersen', etc.).

- Het zelfstandig naamwoord **adón** wordt vertaald met 'master, lord'; dit woord wordt meestal op mensen toegepast, maar toch ook op God (Joz. 3:11-13, Micha 4:13, Psalm 97:5 en 114:7, etc.).
- Meestal komt het voor in combinatie met een suffix voor de bezittelijke vorm ('mijn heer', 'jullie heer', 'onze heer', etc.).
- Een beperkt aantal keren wordt het gecombineerd met een bepalende prefix, zoals **haa-adón**, 'de heer' (Exodus 23:17; 34:23; Jesaja 1:24; 3:1; 10:16, 33; 19:4; Maleachi 3:1), of **la-adón**, 'aan de heer' (Micha 4:13) - in deze gevallen slaat de titel altijd op God, zoals ook uit de context blijkt, reden waarom hier in de vertaling algemeen een hoofdletter wordt toegepast.
- Het komt ook voor als meervoud, **adóniém**, ('heren'), een enkele keer daarbij als 'pluralis majestatis' (ook betrekking hebbend op een mens) met daarin verpakt toch een subtiële verwijzing naar God (Maleachi 1:6).

Ditzelfde woord **adón** kan ook voorkomen in een aantal vervoegingen met verschillende betekenissen; de meeste van die vervoegingen zijn herkenbaar omdat ze verschillen qua medeklinkers, maar ... een aantal daarvan hebben een opmerkelijke eigenaardigheid: ze zijn qua medeklinkers precies gelijk, namelijk **אָדוֹן** (van rechts naar links **alef-dalet-noen-jod**).

De laatste letter, de **Jod** (op deze plaats als 'ie' uitgesproken) is (zoals hier, na een zelfstandig naamwoord) de suffix die dezelfde betekenis heeft als in het Nederlands het bezittelijk voornaamwoord, 1^e pers. enkelvoud, dus 'mijn'.

Zoals gezegd, de drie vervoegingen zijn qua medeklinkers precies gelijk, het verschil zit hem in die gevallen in de uitspraak, en dus ook in de gebruikte klinkertekens, die pas later door de Masoretische geleerden werden ontwikkeld.

- met het teken chierik [.] onder de 'n': de uitgang wordt tot **-ie**, en het hele woord klinkt als **adonié**, of
- met patach" [_] onder de 'n': de uitgang wordt tot **-ai**, en het hele woord klinkt als **adónái**, of
- met qamats [,] onder de 'n': de uitgang wordt tot **-aai**, en het hele woord klinkt als **adónáai**.

- a) De eerste variant, **adonié**, is het basiswoord **adón**, *enkelvoud*, maar dan voorzien van de suffix voor het bezittelijk voornaamwoord 1e persoon, dus 'mijn heer' – deze vorm komt heel vaak voor.
- b) De tweede variant, **adónái**: is het basiswoord, maar dan in het *meervoud*, maar dan mét daarbij ook de suffix voor het bezittelijk voornaamwoord 1e persoon. In dit geval is het meervoud dikwijls een getalsmatig meervoud, dus 'mijn heren', zoals in Gen. 19:2.
- c) De derde variant, **adónáai**: is ook het basiswoord, ook in het *meervoud* (in dit geval is de meervoudsvorm een 'pluralis majestatis'), en waarschijnlijk óók met het bezittelijk voornaamwoord 1^e persoon. Dit woord wordt uitsluitend gebruikt voor God - en dit is dan ook de term waar de vraag over gaat.

Het is ietwat verwarrend, maar meestal schrijft men hiervoor toch **adónái**, terwijl men in feite **adónáai** bedoelt. Doorgaans komt dat subtiële klankverschil niet eens in beeld; ik heb het verschil hier alleen toegelicht om de onderstaande commentaren inzichtelijk te maken.

Het is heel begrijpelijk dat men, vóórdat er klinkertekens waren, zorgvuldig memoriseerde welk woord welke uitspraak had, zodat men wist welke woorden verwezen naar God; daardoor kon men het ook correct uitspreken en juist verstaan. Zie hiervoor de masoretische lijsten, zoals besproken in toelichtingen over het tetragram.

Hieronder dan wat een aantal handboeken te zeggen hebben over **adónáai**.

- Gesenius in *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* :
- *mein Herr*, nur v. Gott gebraucht, sowohl in d. Rede zu Gott, als v. Gott. An Stellen wie zB. 1 K 3 10, Ez 13 9, scheint d. Suffix bedeutungslos geworden zu s.
  - Fürst bespreekt in *Hebräisches und Chaldäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* de verschillende betekenissen van de meervoudsvorm **adoniém** (met daarbij de vergelijking met het **elohiém**), waarbij hij opmerkt dat de meervoudsvorm slechts zelden als echt meervoud is bedoeld. Vervolgens zegt hij over **adónáai**:
in der Anrede od. auch sonst in der Erzählung von Gott gebraucht (...). Das suffix ist **áai** für **ái** geschrieben, um es von **adónái**, Gen. 19, 2, das wirklich als Mehrheit aufgefasst wird, zu unterscheiden. (...) Wenn Gott sich selbst **adónáai** nennt, Jes. 8, 7, so beweist diess nur, dass man (...) das suff. Schon ganz unbeachtet gelassen.
- De verwijzing naar Jes. 8:7 is niet zo'n sterk bewijs, omdat er diverse gevallen zijn waar het tetragram tijdens het afschrijven waarschijnlijk is vervangen door het **adónáai** (zie hiervoor ook de toelichting over het tetragram). Niettemin is uit beschouwing van de teksten al duidelijk dat het bezittelijk voornaamwoord 1^e persoon weliswaar aanwezig is, maar geen grote betekenis heeft. Dat geldt in de praktijk voor alle drie de varianten. Fürst vergelijkt dat gebruik met, zoals in het Frans, het woordje 'Monsieur' - in het Nederlands is dat precies hetzelfde met Mijnheer/Meneer. Die ondergeschikte rol van het bezittelijke voornaamwoord geldt ook voor deze aanspreekvorm voor God, waarmee overigens niet gezegd is dat het volstrekt betekenisloos zou zijn – daarover later.
- Benjamin Davidson geeft in *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon*:
Lord, the Lord, exclusively applied to God. Grammarians disagree about the termination **-áai**, which some regard as a pl. form for **-ái** i.q. **-iém**, to distinguish it from **adónái** *my lords*; others as the suff. of 1 pers. with pl. nouns, prop. denoting *my Lord*, the force of the possessive pronoun being neglected.
  - Brown/Driver/Briggs geven als vertaling in *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*:
my Lord (...) *Adonay* **n.pr.** of God, parallel with *Yahweh*, substit. for it oft. by scrib. error, & eventually supplanting it.

Andere handboeken laten zich in dezelfde zin uit. Geconcludeerd kan worden

- 1) dat de meervoudsvorm slaat op de uitnemendheid die past bij de persoon van de Almachtige God.
Die speciale betekenis wordt in de vertaling vrij algemeen weergegeven door 'Heer' met een hoofdletter te schrijven. De hoofdletter dient om Gods verheven positie als regeerder aan te duiden. Een paar vertalingen vergroten dit aspect, door daar het aspect 'Soeverein' mee te verbinden. De *NIV* en *NLT* gebruiken 'Sovereign' als weergave van het **adónái** (zij gebruiken 'LORD' als weergave voor het tetragram). De *NW*-vertaling gebruikt twee Nederlandse woorden, de uitdrukking 'Soevereine Heer', de combinatie wordt daardoor, zoals te zien, 'de Soevereine Heer Jehovah'.
- 2) dat de suffix voor het bezittelijk voornaamwoord 1e persoon enkelvoud in veel gevallen zijn specifieke betekenis grotendeels heeft verloren.

De laatste conclusie, dat de suffix 1e persoon enkelvoud in veel gevallen zijn specifieke betekenis heeft verloren, verdient nog wat toelichting.

- Dat is onder andere het geval bij het woord **adonié** (in de meeste gevallen betrekking hebbend op mensen en gebruikt in de zin van ‘mijn heer’ / ‘mijnheer’ / ‘meneer’); het staat er wel, maar krijgt geen nadruk.
- Het geldt ook voor **adonáai**, de titel die uitsluitend op God betrekking heeft. Vaak heeft in de weergave ‘mijn Heer’ het woordje ‘mijn’ nauwelijks zelfstandige betekenis, zoals in het boek Ezechiël vanaf hoofdstuk 2:4 honderden keren voorkomt, maar ook elders, zoals relatief vaak in het boek Amos.

In veel gevallen heeft de toevoeging ‘mijn’ dus nauwelijks betekenis, maar misschien niet in alle!

- Psalm 71:5 is zeer persoonlijk, ook Psalm 140:7 en 141:8. En Jesja 49:4-9; 61:10-11; Habakuk 3:19, etc. Te zeggen dat het ‘mijn’ hier betekenisloos is, gaat voorbij aan de context.
- Psalm 35:23 is een opmerkelijk voorbeeld. In de overgeleverde grondtekst staat in een vurige en zeer persoonlijk smeking tot God: **elohái wa.adonáai**, letterlijk, ‘mijn God en mijn Heer’. Het is duidelijk dat het woordje ‘mijn’ hier zeer betekenisvol is.

Dit argument zou echter zijn kracht verliezen als het waar is, dat het **adonáai** hier een substituut zou zijn voor **JHWH**, zoals door sommigen wordt beweerd en door anderen wordt gevolgd. Zie hiervoor de toelichting betreffende de vervanging van het tetragram. Ik volsta hier met het signaleren van deze tekst.

- Het bovenstaande geldt ook voor Psalm 38:16 en 86:12.

Hoe dan ook, de conclusie lijkt mij gerechtvaardigd dat het woordje ‘mijn’ in ‘mijn Heer’ op enkele plaatsen juist heel betekenisvol is.

Met het bovenstaande in gedachten zou men de vraag kunnen stellen: is er dan een bezwaar tegen de weergave ‘mijn Heer’? Ik noem een mogelijke overweging. Een overweging die vooral betrekking heeft op de vele vertalingen die de Godsnaam weergeven als HEER, HEERE, LORD, etc. Deze vertalingen sluiten zich in geschrifte aan bij het traditionele voorschrift, het z.g. *q.ré perpetuum*: ‘waar **JHWH** staat, daar leze men **adonáai**’. Zij vertalen het **JHWH** dus zoals aangegeven, als HEER, HEERE, LORD, etc. Maar dan ontstaat er een merkwaardige situatie. Als **adonáai** wordt weergegeven als ‘mijn Heer’, dan zijn er heel wat teksten die wonderlijk gaan klinken. Een paar willekeurige voorbeelden:

- Exodus 6:7; 10:16,17; Leviticus 11:44; 18:2,4, 20; etc.
- Daarbij komen de vele, vele teksten met ‘Ik ben **JHWH**, uw God’ (o.a. Psalm 81:10). Als men hier zou vertalen met ‘mijn Heer’, dan lijkt dit een regelrechte en zeer frequent voorkomende contradictie. Dat men dit niet graag ziet is volstrekt voorstelbaar. Let wel, deze contradicties staan los van de grondtekst en spelen alleen een rol bij de genoemde manier van vertalen. Het doet zich ook voor als bij het lezen in het Hebreeuws, tenzij men als substituut **HASHEM**, ‘de Naam’ gebruikt. De vraag dringt zich natuurlijk op, in hoeverre juist deze overweging voor deze vertalers bepalend is geweest in het laten vallen van het woordje ‘mijn’. Die vraag kan ik niet beantwoorden.

Verder lijkt er mij eerlijk gezegd weinig in te brengen tegen de weergave ‘mijn Heer’. De afstandelijkheid die ontstaat door het ‘mijn’ weg te laten, lijkt mij welbeschouwd een groter bezwaar – en bovendien een onnodig bezwaar. Juist door ‘mijn Heer’ te schrijven waar de grondtekst echt **adonáai** heeft, daardoor wordt precies hetzelfde bewerkstelligd als in het Hebreeuws.

Ik kan in dit zo gelijkvormige geval niet goed inzien dat dat wat in het Hebreeuws normaal en gebruikelijk wordt geacht, in het Nederlands een probleem zou moeten opleveren.

Afhankelijk van de context kan de term of worden opgevat als een titel, of worden gelezen als een blijk van hoe de Bijbelschrijver zich voelt ten opzichte van God door hem te noemen of aan te spreken als ‘mijn Heer’. Zelfs als het alleen maar als een titel wordt gebruikt, dan nog verraadt het woordje ‘mijn’ juist dát er sprake is van zo’n relatie.

Dat zijn dan ook de redenen dat in de *TLVG*-vertaling daarvoor is gekozen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat de andere wijzen van vertalen op zichzelf genomen ook beslist gepast zijn.

Voor het laatst bijgewerkt: 28 januari 2011

Spelling bijgewerkt op 5 maart 2011